

ERDÉLYI
JOGÁSZOK

JOGÁSZPORTRÉK ■ III.

SZERKESZTETTE ■ VERESS EMŐD

ERDÉLYI

JOGÁSZOK

JOGÁSZPORTRÉK ■ III.

SZERKESZTETTE ■ VERESS EMŐD

FORUM IURIS KÖNYVKIADÓ
KOLOZSVÁR ■ 2023

ERDÉLYI JOGÁSZOK
Jogászportrék III.

A Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem megbízásából
kiadja a Forum Iuris Könyvkiadó

© A szerzők
© Forum Iuris Könyvkiadó

Megjelent Magyarország Igazságügyi Minisztériumának támogatásával

Szerkesztette: Veress Emőd
Korrektúra: Szenkovics Enikő

Nyomdai előkészítés: IDEA PLUS, Kolozsvár
Borítóterv: Könczey Elemér
Képfeldolgozás: Szentes Zágon
Műszaki szerkesztés: Fazakas Botond

Nyomdai munkálatok: IDEA, Kolozsvár
Felelős vezető: Nagy Péter

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Erdélyi jogászok / szerkesztette: Veress Emőd. - Cluj-Napoca : Forum
Iuris, 2020-2023
3 vol.

ISBN 978-606-9061-24-4

Vol. 3. - 2023. - ISBN 978-606-9061-63-3

I. Emőd, Veress (ed.)

34
929
94

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETŐ	7
ROKOLYA GÁBOR: GIDÓFALVY ISTVÁN, A KÖZJÓT SZOLGÁLÓ ERDÉLYI SZÖVETKEZETEK ALAPÍTÓJA	10
FEGYVERESI ZSOLT: HALLER GUSZTÁV, AZ IMPÉRIUMVÁLTÁS ELŐTTI KOLOZSVÁR UTOLSÓ POLGÁRMESTERE	28
VERESS EMŐD: GRANDPIERRE EMIL, A KÖSZIKLA	42
ILYÉS KINGA: KOLOSVÁRY BÁLINT, A JOGTUDOMÁNY KONZERVATÍV INNOVÁTORA	52
FEGYVERESI ZSOLT: ROZVÁNY JENŐ, EGY TRAGIKUS SORSÚ SZOCIALISTA ÚTJA NAGYSZALONTÁTÓL MOSZKVAIG	62
KOVÁCS BENCE ZSOLT: ROMUL BOILĂ, LOKÁLPATRIÓTA POLITIKUS ÉS ALKOTMÁNYJOGÁSZ NAGY-ROMÁNIÁBAN	76
SZTRANYICZKI SZILÁRD: KISS GÉZA, A HAZAÁRULÓ RÓMAI JOGÁSZ?	88
FAZAKAS ZOLTÁN JÓZSEF: WILLER JÓZSEF, A TRIUMVIR, A KARMESTER, A SZÜRKE EMINENCIÁS	98
FAZAKAS ZOLTÁN JÓZSEF: GYÁRFÁS ELEMÉR, ATHLETA CHRISTI ET TRANSYLVANIAE	116
SZABADFALVI JÓZSEF: OTTLIK LÁSZLÓ, MINISZTERELNÖKSÉGI OSZTÁLYTANÁCSOSBÓL KOLOZSVÁRI „POLITIKA”-PROFESSZOR	138
VERESS EMŐD: MACSKÁSI PÁL, AZ ERDÉLYI MAGYAR VÉRBÍRÓ	152
VERESS EMŐD: TUNYOGI CSAPÓ GYULA, A VÉDŐÜGYVÉD	164
SZENDREI TAMÁS: ÚJVÁRI FERENC, „MAGYAR JOGÁSZSORS ERDÉLYBEN”	174
KOKOLY ZSOLT: DOBAI ISTVÁN, 1956 ERDÉLYI HITVALLÓJA	188
FÜZI NORBERT: KOVÁCS EDIT, AZ UTOLSÓ BOLYAIS „MOHIKÁN”	206
IRODALOMJEGYZÉK	215
A FÉNYKÉPEK FORRÁSAI	235
A KÖTET SZERZŐI	239

D O B A I I S T V Á N

DOBAI ISTVÁN, 1956 ERDÉLYI HITVALLÓJA

KOKOLY ZSOLT

Dobai István neve az 1989-es romániai rendszerváltás utáni jogásznevezések számára több mérföldkő jelentőségű eseménnyel kapcsolódik szervesen, amely egyszerre jelzi az erdélyi jogászképzés, jogtudomány fejlődésének, a jog adott társadalmi-politikai kontextusban történő gyakorlásának töréspontjait, illetve a majdnem egy évszázadot felölelő életút egyéni stációit.

KÖZEL SZÁZ ÉV jogfejlődését megélni és ebben aktívan részt venni már önmagában olyan kegyelmi állapot, amelyet kevesen tapasztalhatnak meg, Dobai István életpályája azonban hossza mellett változatosságában és intenzitásában is példa nélküli Erdély modern kori jogtörténetében.

ILYEN REFERENCIAPONTNAK tekinthetjük egyrészt, hogy *az erdélyi magyar jogászképzésben személye átmenetet jelent* a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara és az 1945-ben megalapított Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdasági Kara között (előbbinek tehetséges diákja, utóbbinak ígéretes karrier előtt álló fiatal tanársegéde volt).

MÁSRÉSzt az 1956-os magyar forradalom erdélyi krónikája megkerülhetetlen az úgynevezett „erdélyi ENSZ-per” vagy másképpen „Dobai-per” tárgyalása nélkül (amely az erdélyi kérdés történetét és megoldásainak módozatait kívánta a Dobai István által nemzetközi jogi szempontból kidolgozott és az ENSZ-hez küldendő diplomáciai üggyirat révén a világ közvéleménye elé tárni).

A TOTALITÁRIUS KOMMUNISTA diktatúra kizárta a lehetőségét is annak, hogy Dobai István hagyományos értelemben vett jogász életpályán tevékenykedhessen – a korabeli viszonyokban jellemző módon visszaköszönő retorziós intézkedések, a meghurcoltatás és *jogfosztottság is részét képezik az életpályának*: letartóztatás, hadbíróság elé állítás, majd hazaárulás vádjával életfogytiglani kényszermunkára ítélet (1957–1964 között). Mindezek ugyanakkor azt is eredményezték, hogy számos más munkakörben kellett újrakezdenie és egzisztenciát teremtenie: gazdálkodó a szilágysági családi birtokon annak kollektívizálásáig, gyári munkás, szakmunkás, vegyésztechnikus, majd nyugdíjazásáig közgazdász Kolozsváron.

Dobai István érettségi képe

KÖZÍRÓI MUNKÁSSÁGÁT csak az 1989-es rendszerváltás után kezdhette részben saját nevében, részben – Romániában – továbbra is álnéven, a tárgyalat témától függően (Bélteki Ákos, Bay Bálint), fokozódó látásromlás, majd teljes megvakulás mellett. 1989 utáni műveiben már jogbölcsezsésként határozta meg magát, munkássága ugyanakkor a történelmi jogbölcselet mellett széles skálát fedett le, művelődéstörténeti, történelmi, helytörténeti és közéleti témákat, visszaemlékezéseket és publicisztikát is felölelve.

DOBAI ISTVÁN az egyetlen romániai magyar politikai fogoly, akit soha nem rehabilitáltak – a rehabilitációt ugyanakkor saját döntéséből nem kérte, mivel nem kívánta megtagadni az ellene kimondott vádakat: hogy a magyar forradalommal ro-

konszenvezett, és hogy mindent megtett a román kommunista diktatúra ellen az ENSZ-nek címzett üggyirat összeállítására révén.

DOBAI ISTVÁN 1924. május 21-én született Nagyváradon Dobai Bálint és Bay Sára harmadik gyermekeként. Gyermekkorra meghatározó pillérei a református hitet mélyen megélő család, a szilágysági szülőföld sajátosságai (elsősorban Ákos, ahol a család saját földbirtokon gazdálkodott) és a történelem iránti elkötelezett kíváncsiság.

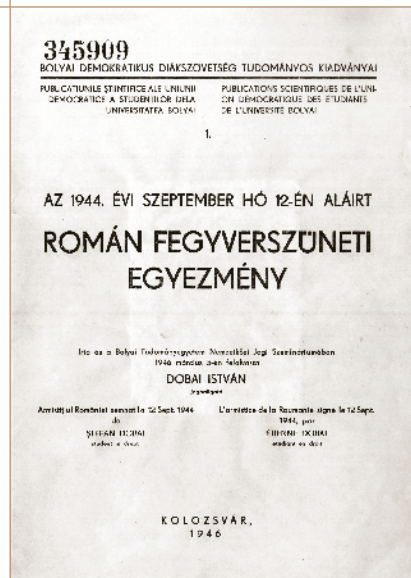
AZ ÉDESAPA, Dobai Bálint tehetséges gazdálkodó és vállalkozó volt: az 1929–1933 közötti gazdasági világválság után nemesített vetőmagtermeléssel és modern sertéshizlalással mutatott követendő példát, majd 1940-től bizományos terménykereskedőként jövedelmező lucerna- és olajmagtermelést valósított meg Ákos környékén.

DOBAI ISTVÁN tanulmányait az ákosi iskolában kezdte, innen került a zilahy Wesselényi Református Kollégiumba, majd a szatmári Református Kollégiumba, ahol érettségit tett 1943-ban. Ugyanebben az évben a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karára iratkozott be, mivel diplomáciai pályára készült, ennek pedig feltétele volt az államtudományi doktorátus. Későbbi visszaemlékezései szerint beiratkozásakor még egyáltalán

nem érdekelte a jogtudomány, mivel a korabeli közhangulat szerint „a magát valamire is becsülő ifjú nem jogi, hanem »a nemzet számára hasznos« orvosi, közgazdasági, műszaki, tanári, természettudományi, papi, művészi vagy néprajzi szakképesítésre vágyott. Tőlem is mindenki elvárta a magyarázatot, hogy mit keresek a jogon?”

AZ 1943–44-ES TANÉV zavartalanul működött 1944. március 19-ig, Magyarország német megszállásáig, elsőéves hallgatóként pedig Dobai teljes mértékben a régi magyar tanterv szerint hallgatta az előadásokat. A háborús események miatt csak késve és nagyon nehéz körülmények között megkezdődött 1944–45-ös tanévben is még a régi tanmenetek voltak érvényben, annyi változtatással, hogy a magyar nemzeti tantárgyak nevét „erdélyi”-re változtatták. Az 1945-ben megalakuló kolozsvári Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Karán a már harmadéves Dobai a régi romániai, polgári és francia rendszerű jogi oktatás keretei között folytatta tanulmányait – ez a szellemiség a következő tanévben sem változott, mindössze az ideológiai tantárgyak oktatását vették át a kiépülő kommunista rendszer által megbízhatónak tekintett személyek.

DOBAI ISTVÁN egyetemi képzésében meghatározó jelentőséggel bírt az a tény, hogy tanulmányait a Kolozsvárra visszatért egyetem kiemelkedő magyar jogászprofesszoraival kezdhette meg. „Elsőéves koromban lelkesen hallgattam Bónis György alkotmánytörténeti előadásait, de érdeklődéssel figyeltem Ottlik László politikai és Schneller Károly statisztikai fejtegetéseit is. Magamnak sem vallottam be ugyan, de élveztem Személyi Kálmán római jogi előadásainak a logikáját is. Persze sejttem sem volt arról, hogy a jogtudomány az, ami annyira lekötötte a figyelmemet. Amikor másodéves koromban először hallottam Buza Lászlótól a jog társadalmi nélkülözhetetlenségéről, és azután az erkölcsnek, igazságnak, jognak az ember életében való fontosságáról, egészen magamévá tettem a tanítást, illetve: *én lettem teljes valómmal a tanításé*. A magánjog, büntetőjog, perjog és általában a joggyakorlat azután sem érdekelt. A közjogi tárgyak: az általános államjog, alkotmányjog, közigazgatási jog, nemzetközi jog, egyházjog – és általában az elméleti jogtudomány – viszont annál inkább.

Dobai István tanulmánya az 1944-es román fegyverszüneti egyezményről

A Dobai-per elíteltjei

A fényképek
a letartóztatáskor
készültek.

Dobai István

Borecki András

Tótfi János

Gardai Péter

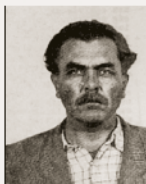
Kertész Gábor

Kemény János

Tóth Tibor

Nagy János

Varga László

Buza László közjogi, Bónis György jogelméleti és Túri Sándor általános jogi, lelkesen hallgatott előadásait a XX. század sanyarú politikatörténete is alátámasztotta, és együttesen győztek meg engem arról, hogy az emberi testvériség megvalósítása csak a jog útján, jogi eszközökkel lehetséges, katonai, gazdasági, anyagi fegyverekkel nem [kiemelés D. I.]”

A KORABELI EGYETEMI KÉPZÉS lehetővé tette, hogy ne csak jogi szaktantár-
gyakat, hanem bármely más tantárgyat is hallgathasson az érdeklődő hallgató,
így Dobai István művészettörténet, világtörténelem, bölcselet és törvényszéki
orvostan előadásokba is belehallgatott.

EGYETEMI HALLGATÓ KORÁBAN kezdődött együttműködése Buza László
professzorral, a nemzetközi jog elismert szakemberével – az 1944 utáni tanár-
hiány azt eredményezte, hogy Buzának saját szaktantárgya mellett az alkot-
mányjog mellé az általános államjog, egyházjog és jogbölcselet előadások
megtartását is vállalnia kellett. Az 1944–45-ös tanév a háborús körülmények
miatt csak 1945 januárjában indult meg, ekkor mindössze néhány hallgató tért
még vissza, és Buza figyelme ezeken az előadásokon irányult Dobaira.

BUZA LÁSZLÓ PROFESSZOR 1945–1948 között (Romániából való kiutasításá-
ig) vezette a kolozsvári Bolyai Egyetem keretén belül a *Nemzetközi Jogi Szemi-
náriumot*, amely több volt egyetemi önképzőkörnél, szakszemináriumnál vagy
szabadegyetemi előadás-sorozathoz. Ennek a sajátos intézménynek az erdélyi
magyar közvélemény számára betöltött hiteles tájékoztató szolgálatát Dobai a
következésképpen próbálta később összefoglalni: „Történelmi idők voltak azok
az erdélyi magyarság számára, és természetes volt a nemzetközi jogi szeminá-
rium iránti általános érdeklődés, hiszen itt tárgyalták, ismertették és beszél-
ték Erdély jövőjének politikai sorsának a kérdéseit. A szeminárium előadások

tárgya az akkori nemzetközi politika jogi megvilágítása volt, de ez nemcsak az előadások idejére tette a kolozsvári magyar értelmiség számára találkozhelyül az Intézetet. Mert minden napon bárki benézhetett ide – személyesen vagy diákismerősük közvetítésével – szót váltani a Professzorral, az asszisztensek valamelyikével, más látogatóval vagy ott lézengő diákkal, mert mindenki tudta, hogy nemcsak a hiteles híreket, hanem azoknak Buza László általi minősítését, kommentárjait is meghallhatja. Nyilvánvaló, hogy a híreknek itteni szétáradásához előbb azoknak ide kellett gyűlniük, és ezért egész Erdélyben mindenki kötelességének érezte, hogy ha valami komoly dokumentum, könyv, folyóirat, hírlap birtokába jutott, vagy csak nyugati ismerősei leveléből értesült az erdélyi kérdésre vonatkozóan, azt juttassa el a kolozsvári Buza László Intézetbe.”

Dobai István 1972-ben

1946 TAVASZÁN BUZA LÁSZLÓ a Nemzetközi Jogi Szeminárium nyílt előadás-sorozatán az *Egyesült Nemzetek Szervezetének Alapokmányát* ismertette – a Nemzetek Szövetsége utódjaként 1945 októberében megalakult nemzetközi szervezet hiánypótló, a nemzetközi jog terén bevezetett újdonságait, az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát, az első közgyűlés tágabb kontextusban is értelmezhető vonatkozásait ezáltal a kolozsvári érdeklődő diákság és nagyközönség hiteles forrásból, késlekedés nélkül ismerhette meg.

A NEMZETKÖZI JOGI SZEMINÁRIUMBAN Dobai István első feladata az 1944. szeptember 12-én aláírt román fegyverszüneti egyezmény ismertetése volt, amely hasonlóan élénk érdeklődésre formálhatott igényt, mivel Erdély sorsára vonatkozó egyenes utalásokat tartalmazott. A fiatal Dobai az ismertetés feladatát nagyon komolyan vette, és a hiteles magyar fordítás szövege mellett francia és román anyagot is felhasznált, így végül egyszeri bemutató helyett egy pár hónapot felölelő, nagyon jó visszhangot és a mindössze másodéves joghallgatónak egyetemi körökben ismertséget szerző előadás-sorozat alakult ki. A munka 1946 őszén nyomtatásban is megjelent, ez lett a *Bolyai Demokratikus Diákszövetség Tudományos Kiadványai* sorozat 1. (nyitó) száma.

A NEMZETKÖZI JOGI SZEMINÁRIUM prioritásként kezelte az *erdélyi kérdés* megoldásával kapcsolatos problémák tárgyalását és a közvélemény pártfüggetlen és tudományos igényességgel és objektivitással történő tájékoztatását, folytatva emellett az aktuális nemzetközi politikai dokumentumok és a vonatkozó szakirodalom kritikai elemzését. Élénk érdeklődésre tartottak számot a különböző európai szinten körvonalazódó uniós és federációs tervek, így a következő előadás-sorozatban például *A Szocialista Szovjet Köztársaságok uniója, mint összetett állam* téma és a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság alkotmánytervei is megvitatásra kerültek, Dobai pedig a Dunai konföderációs tervek bemutatásával szerette volna folytatni.

EGYETEMI ÉVEI ALATT Dobai István aktív résztvevője volt a különböző diákszervezeteknek (elsősorban a református FIKE tagságában fejtett ki tevékenységet), 1947-ig tisztséget is viselt. Az egyetemi diákszervezeti tevékenység (nyári táborok, FIKE-bibliorák, a „Teológia 18”-as szobájában kialakuló baráti társaság) szakmai fejlődéséhez hasonlóan fontos szerepet játszottak közösségbeli szerepének és kapcsolathálójának megszilárdulásában.

1947-BEN MEGSZEREZTE jogi diplomáját, miután a licenciátusi vizsgán tizenhat szaktantárgyból sikeresen vizsgát tett, ugyanekkor a Nemzetközi Jogi Intézetben is fizetetlen gyakornoki státusból tanársegédi állásba került Buza László mellett. Az 1947-es tanügyi törvény szerint jogtudományi doktori címet újabb hároméves képzési idő sikeres abszolválása után lehetett elnyerni. A doktori képzés három szakszemináriumból tett vizsga és a doktori disszertáció sikeres megvédését feltételezte, a Bolyai Egyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Kara azonban kivételes eljárásban lehetővé tette, hogy Dobai Istvánék doktori évfolyama egyetlen év alatt letehesse mind a három szakszeminárium vizsgáját. Mivel Dobai közjogi témából kívánta megszerezni doktori címét, alkotmányjog, közigazgatási jog és nemzetközi jog szemináriumokra iratkozott be.

MIVEL MÁR KORÁBBAN feladatául kapta a nürnbergi per feldolgozását, és már két éve a nemzetközi bíróságokkal foglalkozott, Buza László ebből a tárgykörből jelölte ki a doktori értekezés témáját is *A nemzetközi bíróságok bírói és nem bírói funkciói* címmel, noha Dobai eredetileg az államkapcsolatok tárgykörével szeretett volna foglalkozni (a Dunai Konföderáció problémájával). A témaválasztásban Buza László irányítóként nemcsak a szakmai érveket tartotta szem előtt, mivel meglátásában a nemzetközi bíróságok ítélkezési hatásköre mellett fontosnak tartotta a nemzetközi bíróságok ténymegállapítási és véleményezési hatáskörének kiépítését is, illetve ezeknek a funkcióknak az ellátását lehetőleg politikamentes bírói testületekre bízását – ez a koncepció pedig az elkészült dolgozatban is visszaköszön, hanem azt is fontosnak tartotta, hogy Dobai maradjon a tiszta jogtudományok keretén belül.

DOKTORI ÉRTEKEZÉSÉBEN Dobai saját megítélése szerint igyekezett inkább elébe menni a nemzetközi jogalkotásban felmerülhető problémáknak, különös tekintettel volt a jogértelmezés várható elvi vitáira, amikor a véleményező hatáskört tárgyalta. A dolgozat arra a következtetésre jutott, hogy a felállítandó kötelező hatáskörű Állandó Nemzetközi Bíróság mindennapi tevékenységében majd – különösen az emberi jogok tekintetében – ténymegállapításra is kényszerül. Hasonlóképpen, következtetésként fogalmazódott meg, hogy a nemzetközi jogrend fejlődése feltétlenül igényli a nemzetközi bíróságok működését.

A DOKTORI DISSZERTÁCIÓ megvédésére 1948 tavaszán került sor, és noha „ideológiailag gyenge” megjegyzéssel (Lenin és Engels hivatkozásának hiánya miatt), de elfogadták, és 1948 őszén sor került a doktoravatásra is. Ekkorra azonban Buza Lászlónak már el kellett hagynia Romániát, és mialatt Dobai nyáron a család ákosi birtokán várta az avatást, a Nemzetközi Jogi Intézetet megszűntették (még egykori helyiségeit is kiürítették, felszámolva az ott őrzött 2259 kötetes Plósz Sándor-könyvtárat, amelynek pedig Dobai volt a kezelője).

DEMETER JÁNOS DÉKÁN attól tette függővé Dobai István tanársegédi alkalmazásának fenntartását az 1948–49-es tanévtől (amelynek kezdése a tanügyi reform miatt amúgy nagyon elhúzódott), hogy vállalja tantárgyainak kommunista ideológiai szellemében történő előadását és beiratkozzék a kommunista pártba, amelyet azonban ő többszöri felszólítás ellenére is megtagadott. Ezzel egyetemi oktatói pályája kényszerű véget is ért, a Bolyai Egyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Karán nem kötöttek vele szerződést (doktorandusztársa, Szabó Pál Endre vette át helyette ideiglenesen a nemzetközi jog tantárgyat). Alternatívaként Kiss Géza, a polgári jog professzora részéről felmerült, hogy Dobai pénzügyi igazgatónak menjen el Udvarhely megyébe, azonban az általa „adószedő”-nek titulált feladatot végül mégsem vállalta. Hasonlóképpen próbált segíteni rajta Kiss Géza azzal is, hogy a bírói kinevezéshez szükséges doszsiéját összeállítja és továbbítja – ettől végül Dobai szintén visszalépett, mivel az igazságszolgáltatás pártatlanságában már nem hitt.

DOBAI 1948 ŐSZÉTŐL otthon maradt Ákoson, majd 1949 januárjában átvette a családi birtokon a gazdálkodást – erre tragikus körülmények között került sor, mivel édesapját az Állambiztonsági Hivatal emberei (Securitate) olyan súlyosan bántalmazták a kihallgatás alatt, hogy utólag belehalt az elszenvedett fejsérülésbe.

A GAZDÁLKODÁSBAN DOBAI kezdetben a kötelező normabeszolgáltatások és előírt teljesítési mutatók ellenére is sikert ért el, és biztosítani tudta a család (nagyapja, anyja, nővére családja) megélhetését. A gazdálkodói munka mellett ugyanakkor jogtudományi kutatásaira is tudott időt szakítani: saját könyvtára mellett Szabó Pál Endre is segített könyveket kölcsönözni és postázni neki, ezért minden nap tudott olvasni, és Buza Lászlóval is levelezésben állt. Első

Dobai István családjával

gazdálkodóként eltöltött éve alatt elmondása szerint mintegy 12000 oldalt tudott olvasni. Kutatásai ekkor fordultak a jogbölcselet felé, saját bevallása szerint a szabálytörténet foglalkoztatta, „hogyan születik és hogyan alakul, hogyan lesz szabály a szabály”. Von Gierke, Lévy-Bruhl, Lévi-Strauss munkáinak tanulmányozása mellett megpróbálta az olvasottakat gyakorlatba is ültetni, és több kísérletet végzett környezetében a szociometria gyűjtőkörében. Saját kutatási eredményeit sikerült néhány tanulmány formájában letisztáznia. Buza László ugyanakkor nem helyeselte, hogy Dobai a tételes nemzetközi jog tanulmányozásától a jogbölcselet irányába mozdult el, és leveleiben az eredmények elismerése mellett megpróbálta a visszatérést szorgalmazni a tételes jog pozitívista szemléletű kutatásához.

A TÁRSADALMI-POLITIKAI VÁLTOZÁSOK következtében a család élete is egyre nehezedett, az egyéni gazdálkodó életforma egyre kevésbé volt fenntartható, ezt a kulák minősítés is nehezítette.

1952-BEN DOBAI ISTVÁNNAK Kolozsvárra kellett költöznie feleségével (1950-ben kötött házasságot Varga Piroskával, annak a Varga Lászlónak a húgával, aki hozzá hasonlóan szilágysági, és joghallgatóként a Nemzetközi Jogi Szeminárium tagja volt korábban), mivel a kollektivizálás lezárásával nem gazdálkodhatott, és munkanélküliként a Duna-deltába vihették volna kényszermunkára (mint a bátyját is). Kolozsváron munkásként dolgozott a Carbochim Nehézvegyipari Vállalatnál, ahol szakmunkás-képesítést szerzett, később pedig ez hozzásegítette

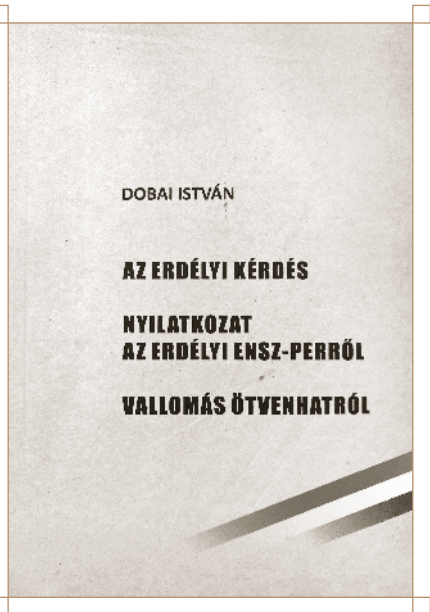
ahhoz, hogy a Molnár-Moser Kozmetikai Cikkék Gyárában dolgozzon vegyésztechnikusként.

A KOLOZSVÁRRA KÖLTÖZÉS UTÁN, hangsúlyosabban a Sztálin halálát követő, relatív enyhülés ideje alatt Dobai István baráti, egyetemi kapcsolatainak egy része újjáéledt, a család látogatókat fogadott, beszélgetések keretén belül lehetett érinteni az aktuálpolitikai eseményeket.

DOBAIT MÁR 1955-BEN több irányból ösztönözték, hogy fogalmazza meg, mit lehetne tenni Erdély jövője érdekében. Személye és szakmaisága felől egyetértés volt, hiszen közismert volt, hogy Buza-tanítvány, aki az „erdélyi kérdés” és a nemzetközi jog lehetséges összefüggéseit már egyetemi hallgató korától kutatta, és a nemzetközi jog működési mechanizmusával is tisztában volt. A korabeli viszonyok között, illetve az ENSZ tekintélyének is köszönhetően (amelytől 1956-ban a „magyarkérdés” tárgyalását várták) Dobai nemzetközi jogi megközelítése, amely hangsúlyosan a méltányosságra, a megbékélésre kívánta helyezni a hangsúlyt, nem naív elképzelésnek tűnt, hanem egy jogi szempontból életképes kezdeményezésnek.

A MAGYARKÉRDÉST az ENSZ Biztonsági Tanácsa 1956. október 28-án kezdte tárgyalni, a szovjet katonai beavatkozás nyomán pedig átkerült a Közgyűlés második rendkívüli ülészakára, majd a november 12-én megnyíló XI. rendes ülészakára. Ezt követően a „magyarkérdés” több mint hat éven keresztül, egészen 1962 decemberéig a Közgyűlés napirendjén szerepel. Ebben az időszakban, különösen 1956–1957-ben Magyarország nemzetközi válsággócként jelent meg a világszervezet számára, amellyel az ENSZ Biztonsági Tanácsán és Közgyűlésén túl több vizsgálóbizottság és szakosított intézmény foglalkozott (a FAO, a Menekültügyi Főbiztosság, az Egészségügyi Világszervezet, az UNICEF, az Európai Gazdasági Bizottság stb.).

AZ ÜGYIRAT ÖSSZEÁLLÍTÁSÁBAN Dobai többek kutatásait és segítségét felhasználta: „ezek között a legfontosabbak: Balogh Artúr (nemzetiségi jog), Böszörményi Sándor (román közélet), Buza László (nemzetközi jog), Dobai Bálint (lakosságcsere-telepítés), Jordáky Lajos (független Erdély), Kertész Gábor

Dobai István tanulmánya a Pongrátz Gergely '56-os Emlékmúzeum Kiadványai sorozatában (X. kötet) 2018.

(Wesselényi-elv), Komáromy József (kapcsolatok), László Dezső (politikai tájékoztatás), Mikó Imre (nemzetiségi jog), Ravasz László (erkölcsi elvek), Takács László (történelem), Varga László (Ötvenhatos forradalom), Venczel József (számképeszet [statisztika]). Voltaképpen a második világháború utáni erdélyi magyar közvéleményt rögzíti úgy, ahogyan az akkor a kolozsvári egyetemről felmérhető volt, az erdélyi magyar intézmények vezetőiből álló ún. Magyar Tanács tagjai megállapították és politikájuk alapjává tették. Ezeket 1956–57-ben csak aktualizáltuk, amikor a második világháború óta először nyílt lehetősége az erdélyi magyarságnak a nemzetközi közvéleményhez való fordulásra, aminek legalkalmasabb eszközének egy politikai per látszott.”

ABBAN AZ ÉRTELMI KÖRBE, amelynek Dobai tagja volt, az erdélyi kérdést részletekbe menően megvitatták. 1956 nyara, amikor a magyarországi eseményeket „jól felnagyítva, mindent megvitatta, jól alávitatta és jól elmélyítve tárgyalta mindenki”, és 1957. február 8. között, amikor Dobai István befejezte és aláírásával látta el az általa „elaborátumnak” nevezett, az ENSZ-hez küldendő és az erdélyi kérdés megoldását célzó, több mellékletet tartalmazó 31 oldalas ügyiratot, az együtt gondolkodás és tenni vágyás szervezése volt a meghatározó. A memorandum megnevezés, amely a jelenlegi szakirodalomban meggyökeresedett, első ízben a Securitate anyagaiban tűnik fel.

A TANULMÁNY CÉLJA a szerző definíciója szerint: „Vizsgáljuk az erdélyi kérdés megoldásának lehetséges módjait, melyek útján meg lehet szüntetni a magyarsággal szembeni súlyos politikai és gazdasági méltánytalanságot, meg lehet oldani a nemzetiségi kérdést, és fel lehet számolni ezt a világbékét veszélyeztető békétlen tüzfészket.”

A DOKUMENTUM első fogalmazványa négyféle megoldási lehetőséget tartalmazott, és a dokumentumot a nagyobb politikai pártok vezető embereihez kívánták eljuttatni az egyes megoldások támogatottságának felmérése érdekében. Ezek a megoldási lehetőségek az alábbiak voltak:

- a) Erdély román uralom alatt maradjon a magyarok autonómiájának biztosításával, ezt a megoldást főképp a Magyar Népi Szövetség vezetősége szorgalmazta volna.
- b) Egész Erdély magyar uralom alá kerüljön a románok autonómiájának biztosításával, melyet inkább az idősek (Dobai visszaemlékezései szerint főleg a magyar egyházi vezetők) támogattak.
- c) A független Erdély pártján voltak általában a szociáldemokraták, Dobai későbbi emlékei szerint az ezen a véleményen lévők összes száma 1956-ban nem érte el az erdélyi magyarság 10%-át.
- d) Erdély területének Magyarország és Románia közötti méltányos megosztása és az alapvető emberi jogok sérelme nélküli, önkéntes lakosságcsere mellett volt Erdély magyarságának legalább 80%-a.

A TANULMÁNYHOZ SZÜKSÉGES adatok és vélemények összegyűjtésénél Dobai két barátjával dolgozott együtt: Komáromi József kolozsvári matematikatanárral és Kertész Gábor zilahi ügyvédjelölttel, ennek a belső körnek volt tagja sógora, Varga László abrudbányai lelkész is. Dobai István azt is fontosnak tartotta, hogy az erdélyi kérdésben kikérjék a magyarországi vezető értelmiségiek véleményét, ennek érdekében 1956 nyarán Komáromi József, majd ősszel Varga László is magyarországi látogatása alatt felkereste a magyarországi értelmiségi elit néhány képviselőjét ezzel a céllal.

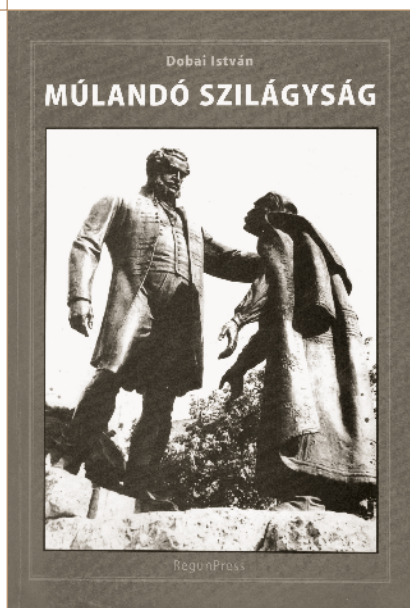
MÁRTON ÁRONT, Erdély római katolikus püspökét Dobai István kereste fel, és 1956 nyarán, majd decemberében beszélt vele az erdélyi kérdésben folytatott munkáról. A letisztázott tervezettel 1957. március 20-án kereste fel a Gyulafehérváron házi őrizetben tartózkodó püspököt, ekkor a Securitate azonban már figyeltette Dobait és a beépített ügynökei Kolozsvárig kísérték, ahol a vonatról való leszállás után le is tartóztatták, és a nála található tanulmány példányát elkobozták.

A DOKUMENTUM BEVEZETŐJÉBEN foglaltak alapján szerzői Magyarország kormánya elé terjesztik a javaslatokat (az ENSZ ugyanis csakis nemzetközileg elismert testületektől fogadhat el hasonló tervezeteket) azzal a céllal, hogy a magyarkérdéssel együtt tárgyalják az ENSZ előtt: „Mi ugyanúgy mindent meg akarunk tenni hazánk boldogulásáért, mint az otthoniak, és elvárjuk, hogy Magyarország kormánya is mindent tegyen az összmagyarság érdekében. Ezért terjesztjük Magyarország kormánya elé az erdélyi kérdés megoldása tárgyában ezt a javaslatot.” A dokumentum megfelelő helyre – nyugat-európai államba való eljuttatására – többen is jelentkeztek (pl. Maksay Albert teológiai író és Sass Kálmán református lelkész is).

A TANULMÁNY A BEVEZETŐT követően a trianoni döntésről és részletesebben annak Erdélyt érintő vonatkozásairól ír, kitérve a kommunista hatalomátvételt követő *status quo*-ra is: „A liberális és nacionalista román kormányok alatt zaklatva bár, de működhettek a magyar egyházak, léteztek magyar iskolák, szabad volt a magyar nyelv használata – az akkor még magánéletnek számító – gazdasági életben. A kommunisták uralomra jutása azonban a még megmaradt kisebbségi jogokat is eltörölte, mégpedig a demokrácia, az egyenlőség és a szocializmus jelszavaira hivatkozva.”

A NÉGY FELSOROLT LEHETŐSÉG esetében mindvégig gazdasági, történelmi és kulturális érveket sorakoztat fel.

AZ ELSŐ OPCIO, „Erdély román uralom alatt maradásának egyetlen előnye az, hogy kényelmes elintézési forma, mert egyszerűen nem kell tenni semmit. Ha Magyarország nemzetközi tekintélye nagy, akkor az emberi jogok mellett még különleges nemzetiségi jogokat magában foglaló törvény kibocsátására

*Dobai István: Múlandó Szilágyság.
Művelődéstörténeti tárcadolgozatok.
Kolozsvár, 2007*

szoríthatja Romániát, sőt gazdasági élete számára különleges nyersanyagszerzési és piaclehetőségeket szerezhet Erdélyben. Ezeknek a jogoknak és jogosítványoknak az érvényesülésére azonban kevés a remény, addig is, amíg a következő politikai hangulat Magyarország tekintélyét megcsorbítaná, és egyszerűen hatályon kívül kerülne a nemzetiségi törvény is, a gazdasági szerződés is.”

A MÁSODIK OPCIO ESETÉBEN „Erdély magyar uralom alá kerülésének szembeszökő előnye az, hogy teljes jóvátétele lenne a trianoni méltánytalanságnak. Erdély visszakérülne természetes földrajzi, gazdasági és történelmi keretébe. A magyar gazdasági élet bőséges nyersanyagot és komoly piacot kapna [...]. Azonban: Erdély megszerzése kimerí-

tené – talán túl is terhelné – Magyarország nemzetközi politikai és erkölcsi tőkét. A nagyhatalmak adósuknak tekintenék a magyarságot, irigyei és versenytársai pedig ellenségüknek. A természetesen induló román irredenta mindenütt támogatást kapna, míg az újabb politikai fordulat úgy venné el tőlünk Erdélyt, ahogy nekünk adta az előző. Mert nincs olyan román, aki Magyarországon akarna élni, és nincs olyan méltányolható elv vagy érdek, amely erre kényszeríthetné.”

A HARMADIK OPCIO az önálló Erdély gondolata: „a trianoni korszak kezdetén született, a második világháború előtt és alatt elenyészett, de utána – jóval szélesebb körökben – újraéledt. Az erdélyi magyar értelmiség megbékélési vágyát tükrözi ez a kompromisszum. A románok – természetesen – szigorúan elzárkóznak előle a legutóbbi időkig. A magyarság nemzetközi tekintélyének növekedése következtében, 1956 őszétől a román értelmiség is mutat némi érdeklődést iránta.”

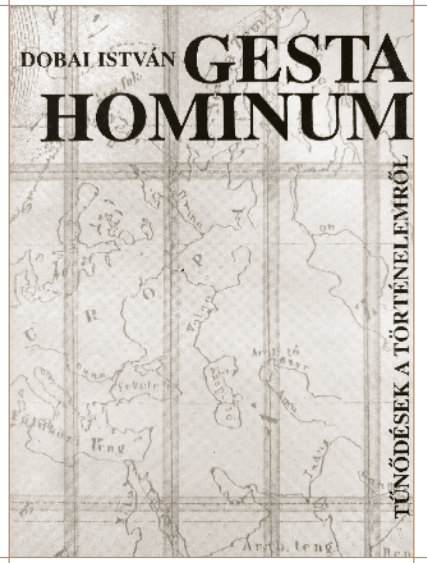
AZ ELABORÁTUM legnagyobb terjedelemben a legszélesebb körű támogatottságnak örvendő negyedik variánst tárgyalja: „Erdély Magyarország és Románia közötti elosztásával jóvá lehet tenni a magyarsággal szemben elkövetett trianoni méltánytalanságot, anélkül, hogy a románokkal szemben méltánytalanokká lennének. Magyarország részesülne így az erdélyi nyersanyagból és

piacból, Erdély hagyományai, élő magyar szellemi és népi erői nemcsak megmenekülnének, hanem meghatározóan gazdagítanák a magyarság erejét. Ez a megoldás nem merítené ki a magyarság nemzetközi erkölcsi tőkéjét, és ugyanakkor lehetőséget nyitna az erdélyi kérdés végleges megoldására, a nemzetiségi béke és a magyar–román jószomszédi viszony megteremtésére. [...] Arra a kérdésre, hogy Erdélynek melyik része legyen Magyarországé és melyik Romániáé, mi nem válaszolhatunk, mert erről nem mi, hanem a nemzetközi hatalom fog határozni.”

A NEGYEDIK VARIÁNS tárgyalásakor számos technikai részletet is igyekeznek nagyvonalakban meghatározni a szerzők: a népszámlálás, áttelepítés, gazdasági kompenzáció

és fejlesztési politika lehetséges irányvonalait. Ugyanakkor realista módon azt is megállapítják, hogy: „kétségtelen, hogy Erdély elosztásával és lakosságcserevel végleg elvesz a magyarság számára a román uralom alatt maradó rész. Elvész vele a magyar történelem, a magyar művelődés egy része. Elvész egy sor város, nagyszámú műemlékkel, sok – mindnyájunknak kedves – hagyománnyal, nagy értékű magyar beruházással. Elvesznek majd biztosan olyan vidékek, amelyek nélkül a magyar életet nem érezzük teljesnek. Ez lesz az áldozat, amelyet hoznunk kell. Mert ezzel végleg megmenekül az elveszéstől a magyar történelem és művelődés egy másik része, egy másik sor város és más vidékek, amelyek éppen olyan értékesek és kedvesek minden magyar számára, mint a végleg elveszettek. Kétségtelen az is, hogy a lakosságcsere nagy áldozatot jelent és sok keserűséget okoz majd Erdély egész magyarságának, főként a költözésre kényszerülőknek.”

A DOBAI ISTVÁN letartóztatását követő időszakban további személyeket is letartóztattak azzal a váddal, hogy a Dobai-csoport munkájában részt vettek: a már említett Komáromy József, Kertész Gábor, Varga László mellett letartóztatták Gazda Ferenc középiskolai tanárt és Bereczki András kolozsvári akadémiai kutatót, Nagy József volt ákosi földbirtokost, Dobri János kolozsvári teológiai professzort és László Dezső kolozsvári református lelkészt.

Dobai István: *Gesta Hominum*.
Kolozsvár, 1993

A DOBAI-PER az egyik legsúlyosabb politikai per volt Románia történetében, az ügyész eredetileg öt halálos ítélet kimondását kérte. A tárgyalásra 1957 szeptemberében került sor, Dobai visszaemlékezései szerint: „a bíróság nagyon csúnyán viselkedett. Röhhícséltek. Nagyon-nagyon képzetlen, jogi analfabéta társaság volt. Nem is ismerte a per tárgyát.”

A PER TÁRGYALÁSA nem volt nyilvános, de meghívások alapon a magyar értelmiségiek egy szűk rétege részt vett rajta, így megvolt a kellő publicitás és a közvélemény is tudomást szerezhetett róla. A per vádirata szerint „1. Dobai memóriumot készített, amelyben javaslatot tett Erdély megosztására a magyarság és a románság között. A memorandumot az ENSZ-hez és a Román Kommunista Párt Központi Végrehajtó Bizottságához akarta eljuttatni. Tervezetét »véleményezés« céljából eljuttatta: Bereczkyhez, Kertészhez, Nagy Józsefhez, Gazdához, Vargához és Márton Áronhoz. (Az ötödrendű vádlott, Bereczky A. 1956-ban még kolozsvári akadémiai kutató volt, a munka elkészítéséhez átadta az 1939/40-es romániai statisztikai évkönyvet, amelynek adatait Dobai felhasználta.) 2. Varga L. másodrendű vádlott D. I. megbízásából Budapesten felvette a kapcsolatot Németh Lászlóval, Tamási Áronnal. Varga Magyarországról több lapot, folyóiratot hozott haza magával, amelyeket Dobai vádlott-társai között is szétosztott. 3. Kertész G. negyedrendű vádlott szintén készített 3 »nacionalista-soviniszta jellegű« dolgozatot.”

AZ ÍTÉLET NOVEMBERBEN született meg. A kolozsvári katonai törvényszék Macskási Pál elnöklete alatt „hazaárulásért és a Román Népköztársaság belső és külső biztonsága elleni cselekvés”, valamint „tiltott közlemények terjesztéséért” Dobait és Vargát életfogytiglani kényszermunkára és még 10 év szabadságvesztésre; Komáromit („cselekedetei kimerítik a társadalmi rend elleni felbujtás tényét, mivel izgató és propagandatevékenységével nagy veszélyt hozhatott volna az állam biztonságára”) 25 év kényszermunkára és még 8 év börtönre; Kertészt 25 év kényszermunkára és még 10 év börtönre („a vádlott nyíltan szolidarizált a magyarországi ellenforradalmárokkal”); Bereczkit 15 év kényszermunkára; Gazdát 10 év nehéz börtönre (hazaárulás fel nem jelentése miatt), még 7 év börtönre („áskálódás” miatt) és még 5 év börtönre („tiltott kiadványok tartása miatt”); Nagyt 5 év nehéz börtönre; Dobrit („a társadalom elleni áskálódás miatt” valójában Ravasz László püspök egy beszédéért és Illyés verséért) 6 év börtönre; Lászlót („tilos közlemények tartása” miatt) 5 év börtönre ítélték. Utóbbi kivételével mindenkinél még teljes vagyonekobzást is elrendeltek.

DOBAI ISTVÁN 1957. szeptember 16-tól 1960. június 12-ig Szamosújváron, utána 1963. január 12-ig Désen, majd szabadulásáig (1964. augusztus 1-jéig) újra Szamosújváron raboskodott. A dosszién, amiben az ítéletét közzölték vele a börtönben, volt egy sajátos, belső használatú jelölés: élve nem szabadulhat.

A SECURITATE válogatott módszereket használt, hogy a börtönbüntetésre ítélteteket válogatott fizikai és lelki nyomásnak tegyék ki. Dobai esetében a botozás, verés mellett 1958-ban olyan kezelést is el kellett szenvednie, amely klinikai halálhoz hasonló tünetekkel járt, több hónapig tartó járásképtelenséget és szédülést, napi több ideglázrohamot okozott (ez utóbbi ritkábban, de élete végéig kitartott).

FOGVATARTÁSA ALATT tbc-ben betegedett meg, amelyet a dési börtön tbc-kórtermében kezeltek. Dobai itt két török cellatársától török nyelvet tanult. Tanítója csak napi 10-15 percnyi oktatásra vállalkozott, a börtönkörülmények között értelemszerűen csak előszóban, azonban Dobai így is elégedett volt az előmenetelével (szabadulása után folytatta a tanulást és társalgási szinten megtanult törökül). A dési tbc-kórházban eltöltött időről Dobai pozitív hangnemen nyilatkozott: „a cellatársaim a háborúközi román társadalom kiváló reprezentánsai, magas értelmiségiek voltak mindnyájan. Hosszú börtönre ítélt fertőző tüdőbetegek, akiknek semmi esélyük nem volt a szabadulásra. Viselkedésükből az egész háborúközi román értelmiségi elit világszemlélete kiolvasható volt. Szigorúan elkülönítve nemcsak a külső világtól, de a dési fegyintézet háromszáz főnyi többi részétől is. Valóságos konklávé-közösséget alkottunk. Itt, ebben a szigorúan elszigetelt közösségben nem létezett cenzúra, ellenőrzés. Ebben a közösségben mindenki teljesen szabadon beszélhetett, fejthette ki a véleményét mindenről, mindent megvitathatott, bírálhatta az egész kinti világot, benne a romániai bolsevik diktatúrát is. Hosszú életem során mindig az erdélyi magyar társadalom felső értelmiségének társaságában éltem, de a tbc-kórterem konklavéját meg sem közelítette változatosságában, színességében a kinti közösségem. Kitűnően éreztem magamat ebben a társaságban.”

1964-BEN SZABADULT, nem amnesztia, hanem általános kegyelem révén (a büntetés hátralévő részét engedték el a politikai foglyoknak).

KISZABADULÁSA UTÁN a kolozsvári Tartományi Építkezési Trösztnél dolgozott, szakképzetlen munkás minőségben és folyamatos létbizonytalanságban: 1965 novemberében fél évre kitették az állásából. 1966 februárjától ismét dolgozott, majd ugyanazon év áprilisában elbocsátották, 1966 augusztusától újból alkalmazták. Nyugdíjazásáig az ICARCOOP-nál (későbbi nevén IPPSC – Întreprinderea de Producție, Prestări Servicii și Construcții/Termelési, Szolgáltatási és Építkezési Vállalat) alkalmazásában állt mint szállítási felelős, majd könyvelő munkakörét látva el, de „szakképzetlen munkás” besorolásban és fizetéssel.

DOBAI ISTVÁN NYUGDÍJAZÁSA után újakezdte kutatói tevékenységét: saját bevallása szerint 1987–1990 között Komáromy Józseffel együtt több ezer erdélyi település részletes statisztikai anyagát állították össze, amelyet Magyarországra (a Magyarságtudományi Intézetbe is) eljuttattak. Annak ellenére, hogy látását időskorára elvesztette, tanulmányait, könyveit lediktálás révén jelentette meg:

*Dobai István doktori évre való
beiratkozási adatlapjának 2. oldala*

A REFORMÁTUS EGYHÁZBAN már fiataloktól tisztséget viselt: 1952 októberétől presbiter volt, előbb Ákoson, majd évtizedekig a Kolozsvár-Belvárosi Református Egyházközségben. 1990–1994 között az Erdélyi Református Egyházkerület főgondnoka és a Romániai Református Egyház Zsinata Kánonjogi Bizottságának elnöke. *Imitatio Christi Kollokvium* (alcíme szerint: Hitvalló értelmiségiek kerekasztal-beszélgetései) címmel fórumot alapított. Érdemeiért 2014-ben a Magyar Érdemrend Lovagkeresztjével tüntették ki.

* Az életrajzi portré felvázolásában a szerző szeretne hálás köszönetet mondani Gócz Évának, akinek az érdeme a Dobai István-hagyaték feldolgozása és hozzáférhetővé tétele, és aki a jelen tanulmány létrejöttét anyagok és fényképek rendelkezésre bocsátásával jelentős mértékben elősegítette.

Tunyogi Csapó Gyula

Kövendy Katalin: *Az erdélyi koncepciós perekben védőügyvéd, Tunyogi Csapó Gyula*. Valóság, 2017. július

Vincze Gábor: *Interjú Dr. Tunyogi Csapó Gyulával*. Készült: Kolozsvár, 1993. január–június. Országos Széchényi Könyvtár 1956-os Intézet és Oral History Archívum.

Újvári Ferenc

2010. évi XLIV. törvény a magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény módosításáról

A Magyarság Jogállapota Erdélyben, Csóti György beszélgetése Újvári Ferencsel. Magyar Szemle, 3–4. szám, 2010.

A Magyarság Jogállapota Erdélyben. Csóti György beszélgetése Újvári Ferencsel, Magyar Szemle, 3–4. szám, 2010.

Ábrándozás a kettős állampolgárságról. Havi Magyar Fórum, 1993.

Beke György: *Magyar jogászsors Erdélyben*. Kritika, 1990. augusztus

Duna-parti kérdések, Szamos-parti válaszok – beszélgetés Dr. Újvári Ferenc kolozsvári ügyvéddel. Hunnia, 1991

Erdély és a magyar út, Áprilisi Magyar Fórum, 1993.

Erdély és a magyar út, Áprilisi Magyar Fórum, 1993.

Erdélyi gondolatok a kettős állampolgárság vitájához. Transsylvania, 39. évf., 1. szám

Erdélyi gondolatok a kettős állampolgárság vitájához. Transsylvania, 39. évf., 1. szám

Gyarmatosítás vagy európai életközösség? Nemzeti Újság, 1993.

Időszerű-e Kós Károly? Havi Magyar Fórum, 1993.

Magyar Nemzet, 1989. október

Még egyszer és utoljára jogi státusunkról. Nemzeti Újság, 1993.

Mit kellene megoldania a magyar–román szerződésnek? Szabadság – Kolozsvári közéleti napilap, 1995.

Romániai Magyar Ki Kicsoda, 1997, RMDSZ-SCRIPTA Kiadó

Dobai István

Békés Csaba – Kecskés Gusztáv (szerk.): *A forradalom és a magyar kérdés az ENSZ-ben, 1956–1963. Tanulmányok, dokumentumok és kronológia*. Magyar ENSZ Társaság, Budapest, 2006, 5.

Stefano Bottoni (szerk.): *Az 1956-os forradalom és a romániai magyarság (1956–1959)*. Csíkszereda, ProPrint, 2009, 397–399.

- Életútinterjú Dr. Dobai Istvánnal. Készítette Murányi Gábor a Soros Alapítvány Oral history archive programja keretében. 1987. Kézirat.*
- Dobai István: *A legendás Buza László Intézet. A jogi szemlélet biztonsága.* Székelyudvarhely, 2011. 04. 07. Elérhető: http://imitatiochristicolloquium.hu/wp-content/uploads/2021/10/A-legendas-Buza-Laszlo-Intezet_2.pdf
- Dobai István: *1956 erdélyi mártírjai. 2011. Levél a marosvásárhelyi Mentor-könyvsorozat szerkesztőjéhez.* Elérhető: <http://imitatiochristicolloquium.hu/wp-content/uploads/2021/12/Pax-Sylvanica-Az-erdelyi-ENSZ-per-tortenete.pdf>
- Dobai István *önéletrajza.* Székelyudvarhely, 2017. július 25. Elérhető: <http://imitatiochristicolloquium.hu/2021/08/13/dobai-istvan-eletrajz/>
- Dobai István: *A szamosújvári 96-os cella és a dési fegyintézet TBC kórterme. 2018.* Elérhető: <http://imitatiochristicolloquium.hu/a-szamosujvari-96-os-cella-es-a-desi-fegyintezet-tbc-korterme-2018/>
- Tófalvi Zoltán (szerk.): *1956 erdélyi mártírjai. 3. kötet. A Dobai-csoport.* Marosvásárhely, Mentor, 2009.
- Tófalvi Zoltán (szerk.): *1956 erdélyi mártírjai. 5. kötet. Az erdélyi kérdés, ahogy a túlélők látják.* Marosvásárhely, Mentor, 2012. 110–128.
- Varga László: *Ezt jól kifogtam! Erdélyben éltem a XX. században.* Marosvásárhely, RegunPress, 2007.

Kovács Edit

- Faragó József – Incze Miklós – Katona Szabó István – Sebestyén Kálmán: *A Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem 1945–1959.* Possum Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 1999.
- Fekete György – Kovács Edit: *A kötelmi jog általános elmélete.* Universitatea Babeş-Bolyai – Facultatea de Drept, Cluj-Napoca, 1957.
- Fekete György – Kovács Edit: *Szerződések.* Universitatea Babeş-Bolyai – Facultatea de Drept, Cluj-Napoca, 1958.
- Kokoly Zsolt: *Női hallgatók az erdélyi jogi oktatás történetében.* Korunk, 2020/3., 35–40.
- Kovács Edit: *Legislație economică I.* Universitatea Babeş-Bolyai – Facultate de Drept, Cluj-Napoca, 1975.
- Kovács Edit: *Legislație economică II,* Universitatea Babeş-Bolyai – Facultate de Drept, Cluj-Napoca, 1976.
- Kovács Edit: *Szülők, gyermekek és rokonok jogviszonyai.* Jogi Kis Könyvtár, Bukarest, 1958.
- Kovács Edith – Albu Ioan: *Îndrumar de terminologie juridică româno-maghiară, Drept civil-Succesiunile,* Universitatea Babeş-Bolyai – Facultatea de Drept, Cluj-Napoca, 1979.
- Kovács Edith: *Dreptul transporturilor.* Universitatea Babeş-Bolyai – Facultate de Drept, Cluj-Napoca, 1982.

A FÉNYKÉPEK FORRÁSAI

Borítófotó

Fortepan/Album033 (1942)

Gidófalvi István

9., 13., 15., 17., 19., 21. o. – Rokolya Gábor gyűjteménye

Haller Gusztáv

27. o. Ács Ferenc festménye

31. o. *Kolozsvári Tükör*, 1913. november 30.

32. o. *Erdélyi Krónika*, 2021. december 31.

35. o. Fortepan

37. o. Fortepan/UWM Libraries

38. o. *Szabadság*, 2022. február 25.

Grandpierre Emil

41. o. Nagy István festőművész szénrajza (*Pásztortűz*, 1925/24.)

44. o. *Pásztortűz*, 1938/4.

45. o. Fortepan/ UWM Libraries, 1930

46. o. Veress Emőd gyűjteménye

47. o. Fortepan/Hunyady József

49. o. Fortepan/Flanek–Falvay–Kováts

Kolosváry Bálint

51. o. Veress Emőd gyűjteménye

53. o. *A magyar társadalom lexikonja*, Budapest, 1930

55. o. *Magyarság*, 1926. május 9.

56. o. Erdélyi Református Egyházkerület Levéltára

57. o. Fortepan/Földi Gábor

58. o. *Képes Vasárnap*, 1941/47.

59. o. Veress Emőd

Rozvány Jenő

61. o. Fuchs Simon: *Az igazságkereső Rozvány Jenő*. Korunk, 1970/4.

64. o. Fortepan/ Széman György

72. o. www.ebihoreanul.ro

73. o. S. Cutișteanu, Gh. I. Ioniță: *Electoratul din România în anii interbelici*, Editura Dacia, 1981.

74. o. Fegyveresi Zsolt gyűjteménye

Macskási Pál

- 151. o. Székely Lukács fotógrafikája
- 153. o. Nagy Benedek
- 155. o. Vekov Károly
- 157., 158. o. Dr. Sass Huba archívuma
- 159. o. *Háromszék*, 2016. január 16.
- 160. o. www.maszol.ro

Tunyogi Csapó Gyula

- 163. o. Székely Lukács fotógrafikája
- 165. o. *Gazeta Ilustrată*, 1934/6–7.
- 166. o. www.centenar-romania.ro
- 168. o. www.kab.ro
- 169. o. Erdélyi Múzeum-Egyesület
- 171. o. *Helikon*, 2018/16.
- 172. o. Szekrényes Johanna

Újvári Ferenc

- 173. o. *Erdélyi Híradó*, 1996/2.
- 175. o. Fortepan/Ebner
- 177. o. Fortepan/ Handa család
- 178. o. Kosztin Áron
- 182. o. Fortepan/Album047
- 184. o. Szendrei Tamás

Dobai István

- 187. o. A család tulajdonában
- 189. o. A család tulajdonában
- 190. o. Kolozsvári Lucian Blaga Központi Egyetemi Könyvtár Törzsgyűjteménye
- 191. o. Tófalvi Zoltán (szerk.): *1956 erdélyi mártírjai*. 3. kötet. A Dobai-csoport. Marosvásárhely, Mentor, 2009.
- 192. o. A család tulajdonában
- 195. o. A család tulajdonában
- 196. o. A család tulajdonában
- 199. o. A család tulajdonában
- 200. o. A család tulajdonában
- 203. o. Román Országos Levéltár Kolozs Megyei Igazgatósága, Fond Universitatea Bolyai, Registre studenți

Kovács Edit

- 205., 208., 210., 212., 213., 214. o. Eckstein-Kovács Péter

A KÖTET SZERZŐI

DR. FAZAKAS ZOLTÁN JÓZSEF – egyetemi docens a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán.

FÜZI NORBERT – a Debreceni Egyetem Marton Géza Doktori Iskolájának a PhD-hallgatója.

DR. FEGYVERESI ZSOLT – egyetemi adjunktus a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Kolozsvári Karán, a budapesti Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet kutatója.

ILYÉS KINGA – egyetemi tanársegéd a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Kolozsvári Karán, a Miskolci Egyetem Deák Ferenc Doktori Iskolájának és a Közép-Európai Akadémiának a PhD-hallgatója.

DR. KOKOLY ZSOLT – egyetemi adjunktus a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Kolozsvári Karán.

KOVÁCS BENCE ZSOLT – a Miskolci Egyetem Deák Ferenc Doktori Iskolájának és a Közép-Európai Akadémiának a PhD-hallgatója.

DR. ROKOLYA GÁBOR – a Magyar Országos Közjegyzői Kamara Közjegyzői Intézetének tudományos munkatársa.

DR. SZABADFALVI JÓZSEF – egyetemi tanár a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán.

SZENDREI TAMÁS – egyetemi tanársegéd a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Kolozsvári Karán, a Debreceni Egyetem Marton Géza Doktori Iskolájának a PhD-hallgatója.

DR. SZTRANYICZKI SZILÁRD – egyetemi docens a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Kolozsvári Karán.

DR. VERESS EMŐD – a Miskolci Egyetem és a Sapientia EMTE egyetemi tanára, a budapesti Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet kutatóprofesszora, a Magánjogi Kutatások Főosztályának a vezetője.

ÚJABB TIZENÖT jogász életútját nyújtjuk át az olvasónak, egy 2019-ben kezdődött és lendületét nem veszített, szívünkhöz közel álló projekt részeként. A sorozat harmadik kötete is tanulságos életpályákat állít elénk. Nem mellőztük most sem a kényes kérdéseket vagy a negatív példákat sem. A történelem nem csak hősie életutakkal szolgál, a valóságba beletartoznak az emberi tévedések, gyengeségek, sőt, akár a gonoszság is.

SAPIENTIA | FORUM IURIS

ISBN 978-606-9061-63-3

9 786069 061633